

امروز چهارشنبه، روز موعود است؛ روزی که گفته شده دولت ایران در قبال خروج آمریکا از برجام، بازگرداندن تحریم‌ها و همین‌طور همراهی دولت‌های اروپایی یعنی فرانسه، انگلیس و آلمان با آمریکا در مسیر تأثیرگذاری هرچه بیشتر تحریم‌ها، اقدام متقابل خواهد کرد و احتمالا بخشی از تعهدات خود در قالب برجام را کاهش خواهد داد.

آنچنانکه روز گذشته در «فرهیختگان» منتشر کردیم، گزینه‌های پیش روی ایران متعدد است؛ از خروج از NPT گرفته تا خروج از برجام، از آماده شدن برای رسیدن به نقطه گریز هسته‌ای تا قرار گرفتن در مسیر تولید ۱۹۰ هزار سو توان هسته‌ای و حتی گزینه‌هایی چون توسعه زنجیره‌ها برای تولید سوخت ۲۰ درصد و... از میان این گزینه‌های متعدد انتخاب گزینه‌ای که بتواند حامل مناسبی برای پیام ایران باشد، از همه چیز مهم‌تر است. در یکی دوروز گذشته خیلی هادست به انتخاب با ارائه پیشنهاد زده‌اند و گفته‌اند که کدام یک از این اقدامات می‌تواند به عنوان مرحله اول گزینه مناسبی باشد و آمریکا و اروپا را از جدیت ایران باخبر سازد.

در میان این گزینه‌ها ما مساله مهمی که بسیاری از کارشناسان داخلی بر آن متمرکز شده‌اند، توقف اقدامات داوطلبانه ایران در توافقی هسته‌ای است؛ اقداماتی که مهم‌ترین آنها ایجاد بستر برای دسترسی بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به تأسیسات ماست. کارشناسان سیاسی و هسته‌ای معتقدند بازگشت به بازرسی‌های نرم و معمول آژانس و توقف اجرای پروتکل الحاقی بعد از آنکه ۱۴ گزارش آژانس تأیید کننده همکاری صدرصدی ایران و اجرای تمام و کمال توافقی هسته‌ای بوده، هم هزینه‌های کمتری برای کشور دارد هم دارای ابعاد قابل توجهی است که می‌تواند محاسبات طرف مقابل را به هم ریخته و نشانی جدی از تغییر در سیاست‌های ایران باشد.

علاوه بر این خیلی‌ها معتقدند در کنار اقدامات مرتبط با برجام و مسیری که می‌تواند به کاهش تعهدات ایران ذیل توافقی هسته‌ای منجر شود، ایران باید دست به اقدامات فرامتنی هم بزند و همان گونه که ایالات متحده در مسیر فشار به ایران همه گزینه‌های خود را فعال کرده است، ایران نیز از همه امکانات خود استفاده کند. در این راه توصیه‌های بیشتر به اصلاح نوع سیاست‌ها و ادبیات دولت حسن روحانی است؛ پیشنهادهایی که با چاشنی انتقاد ابراز می‌کنند که پیام وابستگی دولت ایران به برجام نباید به خارج ارسال شود یا اینکه نباید اقدامی صورت بگیرد که تداعی کننده اقدامات آتی دولت حسن روحانی برای حفظ و ادامه برجام باشد. البته کارشناسان معتقدند در بعد خارجی ایران گزینه‌های زیادی هم در منطقه و هم فضای بین‌المللی دارد که در صورت انتخاب آنها می‌تواند بخش دیگری از فشارها را نیز بی‌اثر کند. «فرهیختگان» هم‌زمان با روز اعلام نظر دولت در قبال تعهدات ایران در برجام، سراغ کارشناسان رفته و شرایط را بررسی کرده است. علیرضا زاکانی، رئیس کمیسیون ویژه بررسی برجام در مجلس نهم است. او درباره مهم‌ترین گزینه‌های ایران سخن گفته و اثرگذارترین‌ها را عنوان کرده است. دیاکو حسینی، کارشناس ارشد مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری هم با «فرهیختگان» همراه شده و از اتفاق امروز و جزئیاتش سخن گفته است.

دیاکو حسینی، پژوهشگر ارشد مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری به «فرهیختگان» خبر داد: «در حال حاضر آنچه برای جبران خروج آمریکا از برجام و مقابله به‌مثل در برابر وعده‌ی طرف‌های دیگر برجام طراحی شده، یک سلسله اقدامات فنی در رابطه با خود برجام است که به لحاظ حقوقی در برجام مجوز آن داده شده و ایران این حق را دارد و می‌تواند با استناد به این حرف کارهایی را صورت دهد و برخی از فعالیت‌ها به ویژه فعالیت‌های داوطلبانه را متوقف کند.» این تحلیلگر ارشد مسائل استراتژیک تأکید کرد: «این یک مرحله از کارهایی است که ما امروز انجام می‌دهیم و طبیعتاً اگر کشورهای غربی، چه اروپا و چه ایالات متحده، تغییر رویه اساسی در مواجیه با برجام ندهند و تعهدات خود را اجرا نکنند، شدت و تعداد این نوع توقف‌های مربوط به اقدامات داوطلبانه در آینده بیشتر خواهد شد و چنین موضوعی به اطلاع آنها هم خواهد رسید.»

وی پاسخ به جزئیات اقدامات متقابل ایران در گام اول را به بیانیه امروز موکول کرد و خبر داد: «جزئیات در بیانیه امروز به همراه فکت‌شیتی که قرار است منتشر شود، اعلام می‌شود؛ چیزی که در حال حاضر من می‌توانم بیان کنم این است که هنوز ما به مرحله خروج از برجام نرسیده‌ایم و چنین قصدی برای حال حاضر وجود ندارد. لیکن در عین حال راه بسته نیست و در

صورت ادامه سیاست‌های آمریکا، در نهایت می‌توانیم به مرحله خروج از برجام برسیم.» حسینی اشاره داشت: «حداقل در این مرحله ما به اقدامات فرامتن برجام آن طور که به نظر می‌رسد توجه نکردیم، ولی این توجه نکردن به معنای آن نیست که این نوع گزینه‌های مختلف را که می‌تواند جنبه‌های مربوط به هسته‌ای یا غیرهسته‌ای داشته باشد را کلاً از دایره انتخاب‌ها حذف می‌کنیم. اقدامات متقابل فرامتن برجام در آینده به عنوان گزینه‌های محتمل وجود خواهند داشت، ولی در مرحله فعلی که اولین گام از اقدامات متقابل ایران نسبت به خروج آمریکا از برجام و عمل نکردن اروپایی‌ها و البته روسیه و چین به تعهدات دقیق در برجام است، یک سلسله اقداماتی در نظر گرفته می‌شود که امیدواریم منجر به تغییر رویه شود، اما اگر در آینده این تغییر رویه در طرف‌های مقابل ایجاد نشود، طبیعی است که ایران همچنان می‌تواند چه درون برجام و چه فراتر از برجام از اهرم‌های لازم استفاده کند.»

این تحلیلگر ارشد مسائل استراتژیک تأکید کرد: «نکته کلیدی که می‌خواهم اشاره کنم این است که نیت و هدف ایران از این نوع تلافی جویی‌ها قانون شکنی نیست و قصد ندارد درهای مذاکره را ببندد، بلکه برعکس ایران در تلاش است به غرب و کلیه کشورهای امضاکننده برجام، نکالیفی را که طبق قوانین

بین‌المللی برعهده دارند، یادآوری کند. از این رو ما امیدواریم وضعیت برجام از حالت یکجانبه خارج شود و کشورها به تعهدات خود عمل کنند.»

منابع دولتی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» تشریح کردند

فکت‌شیت دولتی:

اقدامات پلگانی و فعلا درون برجام

این پژوهشگر ارشد مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری تصریح کرد: «طبیعی است از روزی که این تصمیم اجرایی شود و جمهوری اسلامی این را رسماً اعلام کند، در عمل توپ در زمین کشورهای عضو برجام است و آنها باید تصمیم بگیرند. ایران در مراحل آتی همچنان به توقف اقدامات داوطلبانه خود ادامه می‌دهد، چه‌سپاس حتی در آینده از برجام کاملاً خارج شود و این توافق فروپاشد. از این رو آنها هستند که باید تصمیم بگیرند مطابق با این سند بین‌المللی تعهدات خود را به‌طور کامل و دقیق انجام دهند و علاوه بر آن خسارت‌های ناشی از خروج غیرقانونی آمریکا از برجام را باید جبران کنند.»

وی با یادآوری بدعهدی‌های طرف‌های غربی، اقدامات متقابل ایران را سلسله اقداماتی پلگانی خواند و درخصوص توازن این اقدامات متقابل نسبت به بدعهدی طرف‌های غربی گفت: «ما یک سلسله اقدامات پلگانی را مدنظر داریم و نه اینکه فقط یک اقدام مشخص باشد که در همین نقطه هم به پایان برسد، بنابراین وقتی در کلیت به این رفتار ایران نگاه کنید، کاملاً این را احساس می‌کنید که یک توازن را به وجود می‌آورد. ولی مهم‌تر از این توازن در بدعهدی، توازنی است که باید در اجرای تعهدات برای طرفین شکل گیرد. در واقع این توازن در برجام مراعات شده بود، ولی این توازن به واسطه خروج آمریکا از برجام و رفتارهای

نادرست کشورهای دیگر که نشان دهنده اراده ضعیف آنها برای پیگیری تعهدات آنها است، به‌هم خورده و این باید احیا شود.» حسینی ابراز امیدواری کرد که درنهایت این اقدام هشداردهنده ایران توازن مثبت را احیا کند؛ توازن مثبتی که همه طرفین براساس متن برجام به تعهدات خود عمل می‌کنند. در غیر این صورت توازن منفی برقرار خواهد شد که مبتنی بر عمل نکردن به تعهدات طرفین است. این پژوهشگر ارشد مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، مخاطب اصلی اقدام متقابل ایران را همه کشورهای امضاکننده برجام خواند و گفت: «مخاطب اصلی این اقدام ایران همه کشورهای امضاکننده برجام هستند، چه آن کشوری که از توافق خارج شده و چه آن کشورهایی که هنوز به توافق پایبند هستند. این صرفاً یک هشدار است و براساس تشویق پیگیری حسن نیت برای همه طرف‌ها بنا شده، نه براساس تشدید تنش‌ها و درنهایت تضعیف برجام و فروپاشی آن.»

حسینی تأکید کرد: «هدف ایران مثبت و سازنده است. امیدوار هستیم این مشقوی برای جدی گرفتن همه تعهدات و جلوگیری از فروپاشی برجام باشد که نتیجه لاجرم آن این خواهد بود که ما به سمت احتمالاً برخورد‌های نظامی حرکت خواهیم کرد و این به نفع هیچ کشوری در جهان نیست.»

گفت‌وگو

علیرضا زاکانی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» ۵ گزینه برجامی و اقدامات فرامتنی در مسیر مقابله با آمریکا را بررسی کرد

از پروتکل الحاقی شروع کنید

علیرضا زاکانی، نماینده ادوار مجلس شورای اسلامی است. او در مجلس گذشته یعنی مجلس نهم مسئولیت مهمی برعهده داشت؛ ریاست کمیسیون ویژه بررسی توافقی هسته‌ای با همان برجام. او در این مسئولیت با ۱۴ عضو دیگر کمیسیون جلسات متعددی را برگزار کرد و جزیه جزیه توافقی را مورد بررسی قرار داد. هرچند در پایان نتیجه لازم را به دست نیاورد و با بررسی ۱۷ دقیقه‌ای، برجام از تصویب پارلمان گذشت، اما او به دقایق این توافق واقف است و حالاً نیز نظرات قابل توجهی درباره اقدامات متقابل ایران دارد. آنچه در ادامه از نظر می‌گذرد، مشروح گفت‌وگوی علیرضا زاکانی با «فرهیختگان» است.

با توجه به گمانه‌زنی‌ها درباره برنامه ایران برای انجام اقدامات متقابل در برابر خروج آمریکا از برجام و آغاز بخشی از فعالیت‌های هسته‌ای، به اعتقاد شما جمهوری اسلامی ایران در این راستا چه گزینه‌هایی را در اختیار دارد؟ گرچه اقداماتی که دولت انجام می‌دهد بسیار دیر هنگام است و عملاً این فعالیت باعث می‌شود دشمنان ملت ایران جری‌تر شوند و ظلمی که در ضدیت با حقوق طبیعی و منافع ملی ما هست را تشدید کنند، اما به هر حال انتظار می‌رود اقدامات موردنظر دولت موثر باشد و فقط به شعار کفایت نشود و رئیس‌جمهور حرف درمانی نکنند. اقدامی کنند که آمریکا و اروپا متوجه شوند نمی‌توانند صرفاً با وعده و وعید و عدم انجام تعهدات خود وضع کنونی برجام را توجیه کنند.

اولین گامی که دولت می‌تواند انجام دهد، ابتدا مسکوت گذاشتن انجام داوطلبانه پروتکل الحاقی و الزاماتی است که از کنار این پروتکل امروز گریزناگرم است. طرح جدی این هشدار این پیام را به آنها مخابره خواهد کرد که اگر اقدامات مقتضی را انجام ندهند، ما هم از پایبندی به تعهدات اضافی سر باز خواهیم زد.

گام دومی که بسیار مهم نیز به نظر می‌رسد، عملیاتی کردن سایت فردو و ایجاد یک چیدمان جدید مبتنی بر سانتریفیوژهای نسل‌های بالاتر است که با موفقیت نیز تست شده‌اند. به بیان دقیق‌تر باید بستر لازم برای فعال سازی سایت فردو به عنوان یک سایت حیاتی غنی‌سازی مدنظر قرار گیرد.

مناسب‌ترین محل برای گام سوم، تأسیسات آب سنگین اراک است. احیای آب سنگین اراک گرچه به دلیل جایگزینی اجزای و عناصری که اکنون غیرقابل استفاده هستند حتماً زمان‌بر، خواهد بود، اما می‌تواند به عنوان یک اقدام ویژه در دستور کار بازطراحی قرار گیرد.

اقدام دیگر ناظر به راه اندازی چرخه تولید ماشین‌های سانتریفیوژ و زنجیره سازی آنها است که هم دانش آن و هم امکان و شرایطش امروز در کشور وجود دارد و در سطوح بالاتر می‌تواند در شمار گزینه‌های روی میز باشد. به‌طور طبیعی این اقدام

عبور صریح از محدودیت‌های برجام بود و به این واسطه در ردیف اقدامات سطح بالا تعریف می‌شود.

قدم بعدی ناظر به سقف اورانیوم غنی شده است که کشور نیاز فوق العاده بالایی نسبت به آن دارد، لذا در این بخش از ماجرا هم پذیرش محدودیت‌ها برای ما ممانعت‌هایی را ایجاد کرد. بر این اساس عبور از محدودیت‌های مشخص شده در برجام برای سقف انبار سازی آب سنگین و اورانیوم غنی شده در داخل تدبیری است که باید به‌طور جدی در دستور کار قرار گیرد.

این ذخایر هم می‌توانند ناظر به نیازهای داخلی کشور مورد استفاده قرار گیرند و هم می‌توانند گزینه مناسبی برای صادرات باشند. هرچه باشد، ایران کشوری است که صنعت هسته‌ای دارد و می‌تواند از مواهب صلح آمیز آن نهایت بهره را ببرد، لذا در یک کلام هم باید محدودیت‌ها را کنار زد و هم ظرفیت‌های جدیدی که به خصوص در فردو و اراک برای ما ایجاد شده بود و این ظرفیت‌ها را محدود کردیم، در کنار بازسازی و توسعه‌نظر مدنظر قرار گیرند. نهایت امر آنکه در حوزه دانش و توسعه دانش هسته‌ای در کشور باید اقدامات جدی و اساسی صورت داد تا محصول تلاش‌ها در راستای توسعه و آبادانی کشور و منافع ملی به صورت حداکثری مورد استفاده قرار گیرد.

آیا راه‌های پیش رو تنها محدود به چارچوب برجام و اقدامات هسته‌ای خواهند بود یا می‌توان گزینه‌هایی خارج از این چارچوب را هم برای ارسال پیام مناسب به طرف آمریکایی و اروپایی و جلوگیری از گسترش فشارها علیه ایران انتظار کشید؟

بزرگ‌ترین فرامتن برجام ایده‌ای بود که برجام مبتنی بر آن شکل گرفت؛ یعنی اینکه دو نگاه در داخل کشور برای رفع مشکلات کشور وجود دارد. یک نگاه می‌گوید به ظرفیت‌های داخلی تکیه کنیم و از همه ظرفیت‌های منطقه‌ای و جهانی هم سود ببریم. این یک نگاه اصلی است که رهبری از آن دفاع کرده و ترغیب می‌کنند در این مسیر حرکت کنند.

نگاه دوم را آقای روحانی و دوستان ایشان و قبل از آن در دوم خرداد مطرح کردند که مشکلات داخلی خود را از مسیر خارج از کشور حل کنیم و با اعتمادی که به آمریکا و سایر کشورهای مرتبط با آمریکا می‌کنیم، مشکلات داخل کشور را حل کنیم. حتی در مقدمه برنامه چهارم در دولت آقای خامنه‌ای آوردند که ما در نخاصم با آمریکا و رژیم صهیونیستی نمی‌توانیم مشکل بیکاری و تورم و... را حل کنیم.

این ایده سبب شد عملاً به دشمن امتیاز داده شود و فراتر از رویه منطقه‌ی، دشمن را طوری به حساب آوردند که آن را حلال مشکلات داخلی کشور بشمرند و این ایده

موثر انجام دهد؟

به نظر من یکی از مشکلات جدی و اساسی کشور مجلس ما است که آن نقش اصلی و اساسی خود را ایفا نمی‌کند. اولادقتی به کارهای کارشناسی و ضرورت‌های موجود کشور ندارد و همیشه به حواسی می‌پردازد. ثانیاً آن نقش آفرینی خود را که باید در حوزه قانون گذاری و نظارت داشته باشد به نسیان و فراموشی سپرده و عملاً نقش آفرین نیست و منفعل است؛ لذا من معتقدم مجلس باید اصلاح جدی را از خود شروع کند و در یک موضع فعال و دقیق و کارشناسی قرار بگیرد. مسیری را دنبال کند که در این مسیر بتواند آنچه را خواست ملت رشید ایران است و آنچه منافع ملی و مصالح انقلابی ما را تأمین می‌کند، دنبال کند و این اهداف جدی را در دستور کار قرار دهد، ولی متأسفانه آنچه مشاهده می‌شود، غیر از این است.

در ماجرای هسته‌ای می‌توانند کار ویژه‌ای کنند؟

بله. می‌توانند مصوبات دقیقی داشته باشند، می‌توانند مسیری را بروند که تمام آنچه را که دشمن به آن امید بسته، به ناامیدی و یأس تبدیل کنند، اما این نیاز به کار کارشناسی دقیق و بهره‌مندی از ظرفیت‌های علمی کشور دارد. متأسفانه مجلس دچار انقطاع از این ظرفیت‌های علمی و کارشناسی دقیق بوده و باز نیازمند اهتمام ویژه است. به هر روی با فعالی که در مجلس وجود دارد و واقعیتی که اکنون مشاهده می‌شود، نه آن جنبه کارشناسی و دقت وجود دارد و نه این جنبه اهتمام و علاقه به منظور پیش‌تازی برای تغییر.